เรือมอันเร: นาฏกรรมพื้นบ้านในประเพณีสงกรานต์เขมรถิ่นไทย

REUAM AN - RE: FOLK DANCES IN THAI KHMER SONGKRAN FESTIVAL

พงศธร ยอดดำเนิน / PONGSATORN YODDUMNEAN
สาขาวิชาการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
INSTRUCTOR OF PERFORMANCE PRACTICE DEPARTMENT, FACULTY OF FINE AND APPLIED ARTS OF KHON KAEN UNIVERSITY.

Received : December 19, 2023
Revised : February 21, 2024
Accepted : February 23, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการแสดงพื้นบ้านในประเพณีสงกรานต์เขมรถิ่นไทย ชุดเรือมอันเร ดำเนินการวิจัยด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและการจัดกิจกรรมภาคสนาม มุ่งศึกษาการแสดงพื้นบ้านที่ปรากฏในประเพณีสงกรานต์เขมรถิ่นไทยพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า ประเพณีสงกรานต์ของชาวเขมรถิ่นไทยจัดขึ้นในช่วงเดือนที่ห้าตามจันทรคติ มีการแสดงพื้นบ้านนิยมเล่นเฉพาะประเพณี คือ เรือมอันเร มีรูปแบบการแสดงที่เป็นการเล่นและฟ้อนรำพื้นบ้าน โดยนำสากตำข้าวที่มีขนาดยาวจำนวน 1 คู่ มากระทบประกอบกับการบรรเลงดนตรีพื้นบ้านและการขับร้องเพลง เรือมอันเรแบบดั้งเดิมมีรูปแบบการแสดงที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้ฟ้อนรำล้อมวงที่มีการกระทบสากตำข้าวอยู่ตรงกลาง มีท่าทางการฟ้อนรำเดินข้ามและก้าวเท้าเข้าสากที่กำลังกระทบกันตามจังหวะเพลง และการเกี้ยวพาราสีของหนุ่มสาว บทเพลงและลีลาท่าทางการฟ้อนรำที่ถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด แสดงถึงความอัจฉริยะของศิลปินพื้นบ้านที่สร้างความสุขให้แก่คนในชุมชนมาอย่างยาวนาน และเรือมอันเรได้ถูกพัฒนารูปแบบและขั้นตอนการแสดงในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านเชิงอนุรักษ์ สำหรับแสดงในวาระต่าง ๆ นอกเหนือจากประเพณีสงกรานต์ มีการกำหนดกระบวนท่ารำ ทำนองเพลง และเครื่องแต่งกายให้เป็นลักษณะเดียวกัน เรือมอันเรทั้งสองรูปแบบจึงเป็นเสมือนตัวแทนของนาฏกรรมพื้นบ้านและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม แสดงถึงมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สืบทอดอย่างยาวนานของกลุ่มวัฒนธรรมเขมรถิ่นไทย

คำสำคัญ: นาฏกรรมพื้นบ้าน, การแสดงพื้นบ้าน, สงกรานต์, เขมรถิ่นไทย, เรือมอันเร

Abstract

This article aimed to study the folk dance, Reuam An-Re, in the Thai Khmer Songkran Festival. This study was conducted by employing qualitative research methodology and fieldwork which aimed at investigating specifically a folk dance that appeared in the Khmer Songkran tradition in Surin province, Thailand. The results revealed a unique folk dance specific to the Thai Khmer Songkran Festival held in the fifth lunar month. This dance, known as Reuam An-Re or the pestle dance, played a significant role in the festival's traditions. Reuam An-Re was a folk dance performance that involved playing and dancing with a pair of long-handled rice mortars, struck together in rhythm with traditional folk music and singing. The traditional Reuam An-Re allowed villagers to participate in this dance. They can gather around and dance while the pestles were struck in rhythm. The dance followed the rhythm of the percussion and represented the way of flirting between young men and women The melodies and dance movements,

filled with emotions, thoughts, and feelings, showcased the brilliance of folk artists who brought joy to their communities for generations. Furthermore, Reuam An-Re has been developed into a standardized folk-dance performance for presentation on occasions beyond the Songkran Festival. The dance movements, melodies, and costumes have been unified to create a consistent style. Therefore, both traditional and modern Reuam An-Re dances are representatives of folk dances and cultural identity, which show the long-standing cultural heritage of the Thai Khmer culture.

Keywords: Performance, Folk dances, Thai Khmer, Songkran, Reuam An - Re

บทนำ

ชุมชนในสังคมลุ่มแม่น้ำมูลและแม่น้ำชีในพื้นที่อีสานตอนใต้ของประเทศไทย มีอารยธรรมการปลูกข้าวมาอย่างยาวนาน ชุมชนนั้นจะมีเวลาว่างจากการทำนา และในเวลาว่างนี้เองมนุษย์ก็จะใช้เวลาคิดสร้างสรรค์การแสดงเพื่อผ่อนคลาย เพื่อความสามัคคี และเพื่อประโยชน์ทางความเชื่อ พิธีกรรม ศาสนา แม้กระทั่งเมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตของชุมชนนั้น ๆ ต้องร่วมแรงร่วมใจกัน เป็นโอกาสที่จะฉลองความสำเร็จร่วมกัน โดยอาจจะฟ้อน เต้น ร้องเพลง หรือเล่านิทาน กิจกรรมเหล่านี้นับได้ว่าเป็นระยะแรกเริ่มของศิลปะการแสดง ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ การแสดงพื้นบ้านของชุมชนในสังคมลุ่มน้ำโขง เกิดขึ้นมาเพื่อเซ่นบวงสรวงผีเทวดาแบบง่าย ๆ ไม่ใช่พิธีกรรมทางศาสนาที่วิวัฒนาการอย่างสลับซับซ้อน การแสดงพื้นบ้านเกิดขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองฤดูกาลเก็บเกี่ยวในระดับชาวบ้าน และเพื่อผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยในยามว่างงาน (เครือจิต ศรีบุญนาค, 2554, น.13) และในดินแดนลุ่มน้ำโขงและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีวัฒนธรรมเกี่ยวกับการแสดงพื้นบ้านอย่างหลากหลายและเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ประเภทของศิลปะการแสดงในที่นี้จะครอบคลุม 6 ลักษณะ ได้แก่ การฟ้อน เต้นและร่ายรำ การแสดงละครเป็นเรื่องราว การเล่นดนตรี การร้องสด การแสดงที่ใช้หุ่น และกายกรรม การแสดงเหล่านี้จะสะท้อนความคิด ความเชื่อ โลกทัศน์ และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ซึ่งปรากฏอยู่ในพิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต พิธีกรรมทางการเกษตรกรรม และเทศกาลงานประเพณีต่าง ๆ (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2558, น.1 - 2)

ประเพณีสงกรานต์ของชาวเขมรถิ่นไทยในพื้นที่อีสานตอนใต้ เป็นประเพณีถือว่าช่วงเดือนห้าเป็นช่วงเวลาแห่งการทำบุญขึ้นปีใหม่และช่วงเวลาแห่งการพักผ่อน ก่อนที่จะเข้าสู่ฤดูตรากตรำทำนา ประเพณีสงกรานต์ได้ยึดถือปฏิบัติมาแต่โบราณมีกิจกรรม และพิธีกรรม แฝงไปด้วยภูมิปัญญา แนวทางปฏิบัติตน มีความสำคัญทรงคุณค่าต่อบุคคล ชุมชน สังคม ศาสนา และความเชื่ออันเกี่ยวเนื่องถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไป ซึ่งถือปฏิบัติสืบเนื่องจนกลายเป็นประเพณีปฏิบัติและเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต เครื่องมือสำคัญในการร้อยความสัมพันธ์เป็นชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขมาอย่างช้านาน ในประเพณีสงกรานต์มีการเล่นเพลง - ดนตรีพื้นบ้าน เช่น การเล่นเพลงกันตรึม การเล่นรำกระทบสากหรือเรือมอันเร การเล่นเพลงตรุษ ซึ่งเป็นการแสดงพื้นบ้านที่มีเฉพาะในช่วงสงกรานต์ ซึ่งมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวเขมรถิ่นไทยในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างทางด้านการแสดงพื้นบ้านที่เกิดขึ้นในประเพณีสงกรานต์ เปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้พบปะสังสรรค์ ศิลปินพื้นบ้านอวดภูมิรู้ ปฏิภาณไหวพริบ สะท้อนความรู้สึกนึกคิดผ่านบทเพลงพื้นบ้าน อันเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอีกประการที่ปรากฏในประเพณีสงกรานต์ของชาวเขมรถิ่นไทย สิ่งเหล่านี้นับเป็นความโดดเด่นของวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีและการดำรงชีวิตอยู่ ของชาวเขมรถิ่นไทย การแสดงพื้นบ้านที่พัฒนาการมากจากการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ การประกอบพิธีกรรม ประเพณี ความเชื่อ หรือแม้แต่อากัปกริยาของสัตว์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อความบันเทิง สนุกสนาน รื่นเริง ซึ่งการพัฒนาการจากรูปแบบการฟ้อนรำในประเพณีพิธีกรรม จนกลายมาสู่รูปแบบการแสดงนาฏกรรมพื้นบ้านได้นั้น เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญา และความมีสุนทรียในการดำรงชีวิตของชาวเขมรถิ่นไทย ท่ามกลางวิกฤตแห่งสื่อทางเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในด้านต่าง ๆ ส่งผลให้การแสดงพื้นบ้านได้รับความนิยมน้อยลง และประการสำคัญคือ ขาดผู้สืบทอดการแสดงพื้นบ้านในชุมชน การศึกษารูปแบบการแสดงพื้นบ้านเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์ ส่งเสริม สร้างความเข้าใจและตระหนักรักหวงแหนการแสดงพื้นบ้านอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบนาฏกรรมพื้นบ้านในประเพณีสงกรานต์เขมรถิ่นไทย ชุด เรือมอันเร

อุปกรณ์และวิธีดำเนินการวิจัย

1. ค้นคว้าจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือ ตำรา งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารและบทความทางวิชาการ บทความวิจัย โดยมุ่งศึกษาจากเอกสารทั้งด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม และมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเขมรถิ่นไทย

2. ศึกษา วิเคราะห์ จากภาพถ่าย เทปบันทึกการแสดงพื้นบ้าน เทปบันทึกเสียงและสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงพื้นบ้านในประเพณีสงกรานต์ของชาวเขมรถิ่นไทย

3. การลงภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึก การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมุ่งสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายคือ บุคคลที่เป็นนักปราชญ์ ผู้นำชุมชน ศิลปินพื้นบ้าน ตลอดจนผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการแสดงพื้นบ้านที่ปรากฏในประเพณีสงกรานต์เขมรถิ่นไทย

4. รวมรวบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารแหล่งต่าง ๆ และจากกิจกรรรมภาคสนาม โดยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) ให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องและตรงตามวัตถุประสงค์ ด้วยวิธีการเชิงพรรณนา (Descriptive)

5. นำเสนอผลการวิจัย โดยจัดทำข้อมูลในรูปแบบของโครงการวิจัย และบทความวิจัยเผยแพร่ในวารสารวิชาการตามรูปแบบของวารสาร เพื่อเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้จากผลการวิจัยผ่านวารสารวิชาการ

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ 3 ด้าน ได้แก่

5.1 ขอบเขตด้านระยะเวลาของข้อมูล

ศึกษาการแสดงพื้นบ้านในประเพณีสงกรานต์เขมรถิ่นไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2498 จนถึง พ.ศ. 2564 (พ.ศ. 2498 มีการพัฒนานาฏกรรมเรือมอันเร กำหนดรูปแบบและองค์ประกอบทางแสดงตามโครงสร้างการแสดงนาฏศิลป์)

5.2 ขอบเขตด้านระยะเวลาที่ทำการวิจัย

เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2563 ถึง เดือนตุลาคม พ.ศ. 2564 รวมระยะเวลาดำเนินงาน 1 ปี

5.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม

5.3.1 ชุมชนบ้านขามและบ้านเป็นสุข ตำบลเป็นสุข อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์

5.3.2 ชุมชนบ้านปรึง ตำบลบะ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

6. กลุ่มประชากรวิจัย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1. ผู้เข้าร่วมการถ่ายทอดองค์ความรู้ จำนวน 20 คน เป็นผู้มีประสบการณ์ด้านการฟ้อนรำและขับร้องที่เกี่ยวข้องกับประเพณีสงกรานต์เขมรถิ่นไทย และ 2. ผู้วิจารณ์ภายนอก (Reviewer) จำนวน 3 คน เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏกรรม นาฏยศิลป์พื้นบ้าน และทางด้านมานุษยวิทยาวัฒนธรรม

7. นิยามศัพท์เฉพาะ ได้แก่ “เรือมอันเร” คือ นาฏกรรมพื้นบ้านของกลุ่มวัฒนธรรมเขมรถิ่นไทย มีชื่อเรียกดั้งเดิม หรือบางถิ่นเรียกนาฏกรรมรูปแบบนี้ในภาษาเขมรถิ่นไทย ว่า “ลู้ด - อันเร” แปลเป็นภาษาไทยว่า “เต้น กระโดด - สากตำข้าว” และคำว่า “เรือม” แปลเป็นภาษาไทยว่า “ฟ้อนรำ” มีความหมายโดยรวมหมายถึง นาฏกรรมที่มีการฟ้อน รำ เต้น กระโดด ในระหว่างที่มีการกระทบสากตำข้าวตามจังหวะเพลง หรือเรียกชื่อเป็นภาษาไทยว่า “รำกระทบสาก”

การวิเคราะห์ข้อมูล

การแสดงพื้นบ้านเกิดขึ้นจากพิธีกรรมความเชื่อและเพื่อความบันเทิงของคนในชุมชน เกิดจากการประดิษฐ์พัฒนาขึ้นมาโดยใช้ภาษาท่าทาง ดนตรี การแต่งกาย เพื่อสื่อความหมายในระบบสัญลักษณ์ แสดงออกด้วยการเคลื่อนไหวร่างกายประกอบจังหวะ ทำนองเพลง ดนตรี รวมไปถึงการเต้น การฟ้อนรำ การละเล่น ที่เป็นแบบดั้งเดิมและแบบสมัยใหม่ อันสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตประเพณี และวัฒนธรรม นาฏกรรมเป็นศิลปะที่เกิดมาควบคู่กับมนุษยชาติ เริ่มจากรูปแบบที่เรียบง่ายตามธรรมชาติ การปฏิบัติเพื่อบูชาสิ่งที่เคารพนับถือ การคิดหาเครื่องบันเทิงใจ การเลียนแบบ แล้วปรับปรุงเสริมแต่งให้ประณีต ละเอียดซับซ้อน งดงาม โดยอาศัยหลักทางทัศนศิลป์ ดนตรี และการแสดงออกทางร่างกาย เกิดเป็นงานนาฏกรรมที่สร้างความสุนทรียรสให้กับผู้ชม นาฏกรรมพื้นบ้านจึงเป็นเครื่องสะท้อนองค์ความรู้ ภูมิปัญญาของชุมชน ที่เกิดขึ้นโดยคนในชุมชนสร้างขึ้นเอง การรับอิทธิพลวัฒนธรรมอื่น การเลือกสรรปรับใช้ การพัฒนา และการยอมรับ เพื่อรับใช้ชุมชน มีจุดมุ่งหมายและสาระที่ชัดเจน สำหรับเพื่อพิธีกรรม พิธีการ หรือเพื่อ

ความบันเทิง และยังสะท้อนความหลากหลายทางวัฒนธรรมอันเกิดการเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาสู่ชุมชนในแต่ละช่วงเวลา สิ่งสำคัญนาฏกรรมเป็นเครื่องบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์วัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ อีกด้วย

อีสานตอนใต้มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชา มีกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่หลายกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทยที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่มีความโดดเด่นทางด้านศิลปวัฒนธรรมความเชื่อต่าง ๆ สภาพวิถีชีวิตของชาวเขมรถิ่นไทยที่มีความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับเรื่องพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ เทพเทวดา ผี ครูกำเนิด และเรื่องขวัญ อันเป็นความเชื่อของกลุ่มชนในสังคมเกษตรกรรม พิธีกรรมที่เกิดขึ้นมากมายในสังคมของชาวเขมรถิ่นไทยมีหลากหลายทั้งเป็นส่วนของบุคคลและสังคม โดยมีจุดประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งพิธีกรรมและประเพณีในสังคมเขมรถิ่นไทยจะมีการเล่นเพลงและการแสดงพื้นบ้านเข้ามามีส่วนเป็นองค์ประกอบสำคัญ โดยเฉพาะการเรียกขวัญในพิธีมงคลต่าง ๆ การเข้าทรงเพื่อบูชาบรรพบุรุษและรักษาโรคตามความเชื่อที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน การแสดงพื้นบ้านของชาวเขมรถิ่นไทยปรากฏในพิธีกรรมและประเพณี เช่น ประเพณีงานแต่ง งานบวช งานโกนจุก และกิจกรรมทางวัฒนธรรมในแต่ละเดือน โดยเฉพาะเดือนที่ 5 คือ ประเพณีสงกรานต์ ที่มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ให้มีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อทำกิจกรรมเกี่ยวกับส่วนรวม เช่น ทำนำบำรุงวัด สาธารณประโยชน์ และเป็นการหยุดพักผ่อนในรอบปี ก่อนที่จะเริ่มฤดูเกษตรกรรมในเดือนที่ 6 ซึ่งเป็นการตรากตรำไปอีกครึ่งปี ในประเพณีสงกรานต์

ภาพที่ 1 การฟ้อนรำพื้นบ้านในการแห่ธงฉลองเจดีย์ทราย ประเพณีสงกรานต์เขมรถิ่นไทยบ้านขาม ต.เป็นสุข อ.จอมพระ จ.สุรินทร์ ปี 2564
ที่มา : ผู้วิจัย เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2564

เขมรถิ่นไทยปรากฏการแสดงพื้นบ้านหลายชนิด ที่มีความโดดเด่นซึ่งเล่นเฉพาะในช่วงประเพณีสงกรานต์ คือ เรือมอันเร และการเล่นเพลงกันตรึมประกอบขบวนแห่พระแห่น้ำ แห่ธง ในช่วงประเพณีสงกรานต์

ประเพณีสงกรานต์ เป็นประเพณีการขึ้นปีใหม่ในปฏิทินระบบสุริยคติ ความหมายของสงกรานต์แต่เดิมนั้นหมายถึงการโคจรของพระอาทิตย์ที่ย้ายราศีในแต่ละเดือน แต่เดิมดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีวันขึ้นปีใหม่อยู่ในช่วงเดือนอ้ายตามปฏิทินดั้งเดิม ต่อมาเมื่อรับวัฒนธรรมจากอินเดียจึงมีการปรับวันปีใหม่มาอยู่ในช่วงเดือนห้าในเทศกาลสงกรานต์ ดินแดนไทยและดินแดนอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีประเพณีสงกรานต์เป็นของตนเอง เอกลักษณ์ประการหนึ่งคือ ตำนานวันสงกรานต์ ซึ่งประเทศไทย ประเทศลาว ประเทศกัมพูชา และประเทศพม่า มีตำนานวันสงกรานต์ที่ใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะเรื่องท้าวกบิลพรหม ท้าวธรรมบาลกุมาร ประเพณีสงกรานต์มีความสัมพันธ์กับน้ำเป็นอย่างยิ่ง ตั้งแต่การสรงน้ำพระสงฆ์ การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ การเล่นสาดน้ำ การทำบุญตามประเพณีแต่ละท้องถิ่น การแสดงท้องถิ่น และอาหารประจำเทศกาล ซึ่งประเพณีสงกรานต์ทั้งในประเทศไทยและในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ล้วนได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมของท้องถิ่นจนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นนั้น (ธนโชติ เกียรติณภัทร, 2564, น.243)

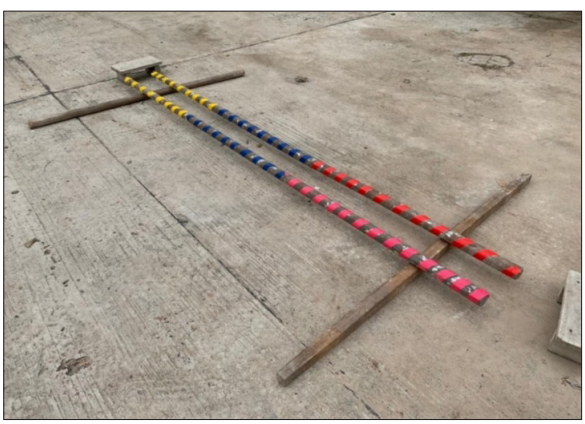

ภาพที่ 2 อันเร หรือสากตำข้าวสำหรับประกอบการเรือมอันเรใน ประเพณีสงกรานต์ ต้องมีขนาดยาวเท่ากันจำนวน 1 คู่
ที่มา : ผู้วิจัย เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2564

ประเพณีสงกรานต์เขมรถิ่นไทย หรือเดือน 5 (แคแจต) ซึ่งตรงกับช่วงปลายเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน ในสังคมเขมรถิ่นไทยจะถือกันว่าเป็นช่วงที่ทุกคนต้องทำบุญ

และสาธารณกุศล โดยหยุดจากภารกิจการงานส่วนตนมาทำงานของส่วนรวมเช่น พัฒนาวัด โรงเรียน ชุมชน และหาปัจจัยเพื่อทำกิจกรรมเกี่ยวกับศาสนา ในช่วงเวลาวันหยุดพักผ่อน 15 วัน มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นแสดงออกถึงความกตัญญูและการเสียสละเพื่อส่วนรวม และมีการแสดงพื้นบ้านที่ถือปฏิบัติกันมาอย่างช้านาน จากการศึกษาประเพณีสงกรานต์เขมรถิ่นไทยนั้นพบว่า การแสดงพื้นบ้านอยู่ทุกส่วนของพิธีกรรม และกิจกรรมทางวัฒนธรรมในประเพณีสงกรานต์ แสดงถึงมรดกทางภูมิปัญญาวัฒนธรรมชาวเขมรถิ่นไทยได้เป็นอย่างดี การแสดงพื้นบ้านเป็นเครื่องสะท้อนความสุขการเฉลิมฉลองก่อนเริ่มฤดูการทำเกษตรกรรมของสังคมชาวเขมรถิ่นไทย สุนทรียะภาพ ความเชื่อ อุดมการณ์ และค่านิยมในสังคมเขมรถิ่นไทย ซึ่งการแสดงที่ปรากฏในประเพณีสงกรานต์เขมรถิ่นไทย คือ เรือมอันเร

เรือมอันเร หรือรำกระทบสาก “ลู้ด” เป็นภาษาเขมร แปลว่า การกระโดดหรือเต้น “อันเร” เป็นภาษาเขมร แปลว่า สาก ในสมัยโบราณจะเล่นเฉพาะช่วงสงกรานต์วันหยุดใหญ่ของชาวเขมร มักเล่นในเวลากลางคืนตามลานบ้านหรือลานวัด หนุ่มสาว ผู้เฒ่าผู้แก่ มารวมตัวกันหลังจากเสร็จภารกิจประจำวัน ทุกคนจะรวมตัวกันตามลานกลางหมู่บ้านหรือลานวัดมาชุมนุมกัน ถือเป็นการแสดงรื่นเริงของชาวบ้านอย่างแท้จริง พอปี่สไล หรือซอ กลองบรรเลงขึ้น ทุกคนก็จะรวมตัวกัน ฟ้อนรำ กระโดดโลดเต้นอย่างสนุกสนานตามท่วงทำนองของการบรรเลงดนตรี ไม่มีท่ารำที่เป็นแบบฉบับหรือแบบแผน ทุกคนที่อยู่ในบริเวณนั้นสามารถรำเต้นกระโดดได้อย่างอิสระ มีการกระโดดเข้าสากอย่างสนุกสนาน แล้วแต่ว่าใครจะคิดท่ารำหรือเลียนแบบท่าของสัตว์ก็ได้ หากกระโดดหรือเต้นเข้าสากขาเดียว ก็จะเรียกว่า “จึงมูย” หากเต้นเข้าสากหรือกระโดด 2 ขา จะเรียกว่า “จึงปีร” การบรรเลงเพลงเข้าสากทั้ง 2 จังหวะมักจะเร็ว การกระทบสากกระทบจังหวะถี่กระชั้นผู้รำต้องเข้าสากอย่างระมัดระวังบางครั้งต้องหยุดรอจังหวะ ในการกระโดดเข้าสากสร้างความสนุกสนานแก่ผู้มาร่วมอย่างยิ่ง เมื่อกระโดดโลดเต้นในจังหวะที่เร็วจนเหนื่อยแล้ว ดนตรีจะเปลี่ยนการบรรเลงในจังหวะที่ช้า เพื่อให้ผู้เล่นได้พักผ่อนไปในตัวแต่ก็ยังฟ้อนรำตามจังหวะดนตรีต่อไป ส่วนการเข้าสากจังหวะนี้เรียกว่า “มะโล้บโดง” (ร่มมะพร้าว) การฟ้อนและการเข้าสากเริ่มช้า การกระทบสากจึงยืดตามจังหวะกระทบออกไปตามจังหวะเพลงด้วย

รูปแบบการแสดงพื้นบ้านเรือมอันเร แต่เดิมมีจุดประสงค์เพื่อเป็นการผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยและเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน แต่ในปัจจุบันเรือมอันเรจะแสดงทุกโอกาส ผู้แสดงไม่จำกัดจำนวน การฟ้อนรำแต่เดิมฝ่ายหญิงจะรำรอบสากที่กระทบกัน ฝ่ายชายที่ยืนดูรอบ ๆ ถ้าใครอยากจะรำคู่กับฝ่ายหญิงคนไหนก็จะเข้าไปโค้งและขอรำคู่ด้วย ถ้าคู่ไหนรำเก่งและมีความแม่นยำในจังหวะการกระทบสากก็จะพากันรำเข้าสากในช่วงที่สากแยกออกจากกัน และรีบชักเท้าออกเมื่อสากกระทบกันตามจังหวะและท่วงทำนองในการแสดง อาจใช้ผู้รำเป็นจำนวนร้อยคนก็ได้ แต่ถ้าเป็นการแสดงในสถานที่แคบก็ใช้ผู้แสดงน้อยคน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานที่และโอกาสที่แสดง รูปแบบการแต่งกายเรือมอันเรแต่เดิมไม่มีกฎเกณฑ์อะไรมาก หญิงนุ่งผ้าไหมที่ทอเอง เช่น ผ้าโฮล ส่วนผู้ชายนุ่งโจงกระเบนหรือโสร่ง ใส่เครื่องประดับเงิน ทอง ทัดดอกไม้ การแต่งกายของการแสดงเรือมอันเรขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้สวมใส่ แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมคือการนุ่งผ้าไหม

ดนตรีประกอบการละเล่นเรือมอันเรในจังหวัดสุรินทร์ การศึกษาของสุภนิดา พรเอี่ยมมงคล (2551) ดนตรีประกอบการเล่นเรือมอันเรของชาวเขมรถิ่นไทยมี 5 ทำนอง ดังนี้

1. ทำนองจึงปีร (สองขา) เป็นทำนองดั้งเดิมในการละเล่นเรือมอันเร เป็นเพลงท่อนเดียว บรรเลงซ้ำกลับท่อนไปมาเรื่อย ๆ จนครบระยะเวลาของการรำ ใช้สำหรับท่าเรือมตรุษหรือท่ารำออก ท่าจึงปีร (ท่าเข้าสากสองเท้า) และท่าพลิกแพลง สำหรับท่าพลิกแพลงซึ่งเป็นการเข้าสากครั้งสุดท้ายของผู้เล่น ทำนองเพลงจะเร่งจังหวะให้เร็วตาม

ภาพที่ 3 เรือมอันเรแบบดั้งเดิมในประเพณีสงกรานต์บ้านปรึง ต.บะ อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์ ปี 2564
ที่มา : ผู้วิจัย เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2564

ภาพที่ 4 ผู้กระทบสากต้องแม่นยำในจังหวะเพลงทุกทำนอง สำหรับการฟ้อนรำและก้าวเท้าเข้าและออกจากสากตำข้าวที่กำลังกระทบตามจังหวะเพลง
ที่มา : ผู้วิจัย เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2564

ลีลาท่าทางของผู้เล่นเพื่อให้เกิดความสนุกสนานตื่นเต้นไปกับท่าทางของผู้เล่นเพื่อให้เกิดความสนุกสนานตื่นเต้นไปกับท่าทางการเข้ามากอย่างโลดโผน ในการแสดงเมื่อผู้รำเดินออกมาบรรจบเป็นวงกลม และนั่งลงรอบสากแล้วจึงทอดเสียงลง ส่วนทำนองจึงปีรประกอบท่าพลิกแพลงจะทอดเสียงลงเมื่อผู้แสดงท่าพลิกแพลงกราบลงที่สากครบ 3 ครั้งในตอนจบ

2. ทำนองขเมาแม (สาวงามขำ) เป็นทำนองที่นำมาจากเรือมมม็วด เป็นเพลงท่อนเดียวบรรเลงกลับท่อนไปมาเรื่อย ๆ จนครบระยะเวลาของการรำ ใช้สำหรับท่าปะกุมกรู (ท่าไหว้ครู) เป็นการแสดงความเคารพต่อครูบาอาจารย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือขอขมาลาโทษในการแสดงที่อาจเกินขอบเขตจากข้อห้ามดั้งเดิม พร้อมทั้งขอขมาพระแม่โพสพที่นำเอาสากตำข้าวมาข้ามเล่นเป็นต้น

3. ทำนองกัปกาชาปดาน (เด็ดดอกไม้ถวายครู) เป็นเพลงท่อนเดียว บรรเลงซ้ำกลับท่อนไปมาเรื่อย ๆ จนครบระยะเวลาของการรำ ใช้สำหรับท่ากัจปกา รำต่อจากท่าปะกุมกรูโดยนำมาเพิ่มในการแสดงเรือมอันเร เมื่อ พ.ศ. 2508 เพื่อให้ท่ารำต่อเนื่องและทำนองเพลงต่อเนื่องกันอย่างสนิทสวยงามและไพเราะยิ่งขึ้น

4. ทำนองจึงมูย (ขาเดียว) เป็นทำนองเพลงดั้งเดิมของการเล่นเรือมอันเร เป็นเพลงท่อนเดียวบรรเลงกลับท่อนไปมาเรื่อย ๆ จนครบระยะเวลาของการรำ ใช้สำหรับท่าจึงมูย

5. ทำนองมะลบโดง (ร่มมะพร้าว) เป็นทำนองเพลงดั้งเดิมในวงกันตรึม เป็นเพลงท่อนเดียวบรรเลงซ้ำกลับท่อนไปมาเรื่อย ๆ จนครบระยะเวลาของการรำใช้สำหรับท่ามะลบโดง

เรือมอันอันเรมีรูปแบบของการร้องเพลงที่เป็นบทร้องภาษาเขมร ตามทำนองเพลงที่บรรเลง โดยเฉพาะทำนองเพลงดั้งเดิมที่นิยมบรรเลงในการเล่นลู้ดอันเร คือ ทำนองเพลงจึงมูย ทำนองเพลงจึงปีร และทำนองเพลงมลปโดง การขับร้องเพลงประกอบการเล่นลู้ดอันเรนั้น เป็นเนื้อเพลงที่จดจำมาจากครูเพลงของชุมชนและถ่ายทอดโดยมุขปาฐะ และการร้องเพลงที่เกิดจากการด้นสดที่มาจากอารมณ์ร่วมและบรรยากาศในขณะนั้น โดยเนื้อหามุ่งเน้นที่ความบันเทิง หยอกล้อ เกี้ยวพาราสี เป็นต้น

รูปแบบการฟ้อนรำของการเล่นเรือมอันเรส่วนมากเป็นท่าอิสระ เพื่อความสนุกสนาน เป็นท่ารำเกี้ยวพาราสีการเข้าไปรำในสากที่กระทบกัน โดยที่ฝ่ายชายจะรำเดินไล่ฝ่ายหญิง ส่วนฝ่ายหญิงจะคอยถอยรำตามระวังไม่ให้ฝ่ายชายถูกเนื้อต้องตัว ในการฟ้อนรำต้องใส่อารมณ์ให้แสดงออกมาทางสีหน้าท่าทางประกอบกับท่าฟ้อนรำ จึงทำให้เรือมอันเรมีความสนุกสนาน แต่เดิมนั้นท่ารำเรือมอันเรมีเพียง 3 ท่ารำคือ ท่าจึงมูย ท่ามลปโดง และท่าจึงปรี การตั้งชื่อท่ารำนั้นตั้งตามลักษณะของการเข้าสาก เช่น ท่าจึงมูย หมายถึง ขาเดียว ในการรำเข้าสากในจังหวะนี้ จะก้าวไปในสากทีละขา ส่วนขาหนึ่งที่แยกออกมาจากกันตามจังหวะของดนตรี ท่ามลปโดง หมายถึง ร่มมะพร้าว ลีลาการฟ้อนรำมีลักษณะการรำคล้าย ๆ กับใบมะพร้าวกำลังโดนลมพัดเอนไปเอนมา ท่าจึงปรี หมายถึง สองเท้า การรำเข้าสากโดยใช้เท้าทั้ง 2 ข้างค้างอยู่ในสากแล้วยกออกเมื่อสากกระทบ เรือมอันเรมีรูปแบบการฟ้อนรำประกอบจังหวะท่วงทำนองเพลงที่ไม่ได้มีการกำหนดเวลาแน่นอน ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอย่างอื่น เช่น เวลา สถานที่ ผู้รำ เรือมอันเรเป็นนาฏกรรมที่เป็นเครื่องผ่อนคลายความกดดันทางจิตใจในสังคม คือ เป็นเครื่องบันเทิงให้แก่ชาวบ้าน เพราะการรำเป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้พบปะกัน ชาวบ้านที่ฟ้อนรำได้แสดงออกถึงความสนุกสนาน ความสุนทรี ความสามารถเฉพาะทั้งการร้อง การรำ และการแสดงโลดโผนของผู้ชาย ดังที่สุภนิดา พรเอี่ยมมงคล (2551) กล่าวถึงองค์ประกอบของการเล่นลู้ดอันเรว่า ผู้เล่นในการละเล่นเรือมอันเร ผู้เล่นไม่จำกัดจำนวน แต่เดิมผู้หญิงมักเป็นผู้รำก่อน ส่วนผู้ชายมักเป็นผู้ชมอยู่

บริเวณรอบ ๆ วง จะร่วมออกมาเข้าสากก็ต่อเมื่อถึงจังหวะสุดท้ายที่กระชั้นและเร็วขึ้นผู้ชายที่เข้ามาเล่นเรียกว่า ตัวตลก แสดงท่าทางโลดโผนอวดความสามารถของตนแก่ฝ่ายหญิง ปัจจุบันเมื่อเรือมอันเรได้จัดเป็นการแสดงแล้ว มีการกำหนดผู้รำเข้าสากเป็นคู่ชายหญิง จำนวนคู่เข้ามากขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของสถานที่และโอกาสที่แสดง ในส่วนของ ท่ารำแต่เดิมไม่มีแบบแผนแน่นอน ใครมีความสามารถฟ้อนรำมากน้อยเพียงใดก็สุดแต่จะแสดงอวดความสามารถ หลักการสำคัญคือ รำไปรอบวง อาจก้าวเท้าไปข้างหน้าหรือถอยหลังตามจังหวะที่สากกระทบกันและจังหวะของดนตรีไปเรื่อย ๆ รำท่าเดิมไปได้เรื่อย ๆ แม้ว่าดนตรีจะเปลี่ยนทำนองเพลงก็ตาม แต่ต้องก้าวเท้าให้ตรงตามจังหวะของสากและเพลงที่บรรเลง ต่อมามีการพัฒนาท่ารำขึ้น สำหรับการละเล่นเรือมอันเรแบบดั้งเดิมประกอบด้วยท่าจีงมูย ท่ามะลบโดง และท่าจีงปีร เมื่อมีการพัฒนาเป็นรูปแบบการแสดง จึงได้เพิ่มท่ารำและทำนองเพลง ประกอบด้วยท่ารำ ดังนี้ ท่าเรือมตรษ ใช้ทำนองจีงปีร ท่าปะกุมกรู ใช้ทำนองขเมาแม ท่ากัจปกาใช้ทำนองกัจปกาชาปดาน ท่าจีงมูยใช้ทำนองจีงมูย ท่ามะลบโดงใช้ทำนองมะลบโดง ท่าจีงปีรใช้ทำนองจีงปีร และท่ารำพลิกแพลงใช้ทำนองจีงปีร

ภาพที่ 5 วงดนตรีพื้นเมืองมีกลองกันตรึมและซอกันตรึมเป็นเครื่องดนตรีหลัก สำหรับเรือมอันเร
ที่มา : ผู้วิจัย เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2564

เรือมอันเรเป็นมรดกตกทอดสืบมาแต่โบราณ ไม่สามารถสืบทราบได้ว่าใครเป็นผู้คิดขึ้น ต่อมาได้วิวัฒนาการจนเป็นจังหวะรำที่มีลีลาอ่อนช้อย สวยงาม ตราบเท่าทุกวันนี้ เข้าใจว่า เมื่อสมัยโบราณนั้นในยามกลาง คืนที่เสร็จสิ้นภารกิจประจำวัน สาว ๆ ก็พากันตำข้าว ซึ่งใช้สากตำข้าวกับครกใบใหญ่ หนุ่มที่ว่างงานก็เดินเป่าขลุ่ยมาเกี้ยวสาวตามที่ดังกล่าว พอเสร็จงานตำข้าวหนุ่มสาวก็ พากันเล่นกระทบสากเพื่อความสนุกสนาน โดยกระทบสากให้เป็นจังหวะ เจ้าหนุ่มที่อยากแสดงความสามารถอวดสาว ๆ ก็จะรำเข้าสาก ส่วนหนุ่มสาวอื่น ๆ ก็จะรำอยู่วงนอก ต่อมาการละเล่นแบบนี้แพร่หลายกันไปมาก จึงได้มีผู้คิดกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้น (สงบ บุญคล้อย, 2551, น. 409) เรือมอันเรเป็นการละเล่นตามประเพณีที่เกิดขึ้นก่อนที่จะได้รับคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ ฮินดู และพุทธศาสนา โดยเห็นได้จากการผูกโยงการละเล่นนี้ไว้กับประเพณีตรุษสงกรานต์ อันเป็นประเพณีตามความเชื่อของกลุ่มชนที่นับวันเวลาตามจันทรคติเป็นหลักในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งจะจัดให้มีขึ้นทุกปีในเดือนห้าหลังฤดูการเก็บเกี่ยว โล้ดอันเรจึงน่าจะมีความสัมพันธ์และเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อทางศาสนาด้านใดด้านหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการทำบุญตามประเพณี การกินเลี้ยงเซ่นสังเวยและรื่นเริงที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ การละเล่นรื่นเริงประกอบพิธีกรรมตามแบบโบราณจะต้องหยุดงานอย่างน้อย 3 วัน จะร่วมกันทำบุญ ตักน้ำ ขนทราย บูรณะวัด อันเป็นการทำบุญที่ได้อานิสงส์มากกว่าการทำบุญปกติและเกี่ยวเนื่องกับความอุดมสมบูรณ์และความชุ่มชื้น จากการที่ได้ตักน้ำเข้าวัดในยามแล้งเป็นการร้องขอความอุดมสมบูรณ์ในทางอ้อม หลังจากนั้นจะมีการละเล่นตามประเพณีในเวลาต่อมา นอกจากนี้การเล่นโล้ดอันเรยังมีความเชื่อที่ปรากฏเป็นข้อห้ามควบคุมไว้ด้วย กล่าวคือ จะจัดให้เล่นเฉพาะเดือนแคแจ๊ตในช่วงตอมธม (หยุดใหญ่) เท่านั้น หากเล่นนอกฤดูกาลนี้แล้วจะทำให้เกิดวิกฤตอาเพศหรือฟ้าผ่าได้ (ภัคกวินทร์ จันทร์ทอง, 2547, น.40)

การแสดงพื้นบ้านที่ปรากฏในประเพณีสงกรานต์เขมรถิ่นไทยได้ถูกพัฒนารูปแบบการแสดงให้เป็นรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ที่มีการกำหนดกระบวนท่ารำ เพลง เวลา และองค์ประกอบการแสดง การแสดงพื้นบ้านเรือมอันเร ได้รับการพัฒนารูปแบบขึ้นมาใหม่จากเค้าโครงการแสดงแบบเดิมที่เล่นในประเพณีสงกรานต์ เพื่อเป็นการพัฒนารูปแบบการแสดงให้มีระเบียบแบบแผนไว้สำหรับแสดงในวาระต่าง ๆ นอกจากประเพณีสงกรานต์ที่เป็นการเล่นตามธรรมเนียมปฏิบัติ การพัฒนารูปแบบการแสดงพื้นบ้านโดยศิลปินพื้นบ้านหลายท่าน เช่น นางแก่นจันทร์ นามวัฒน์ นางผ่องศรี ทองหล่อ นางสุจินต์ ทองหล่อ นายปิ่น ดีสม เป็นต้น โดยเฉพาะเหตุการณ์สำคัญที่ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญทำให้การแสดงเรือมอันเรที่แต่เดิมนิยมเล่นในประเพณีสงกรานต์

เท่านั้นได้ถูกพัฒนารูปแบบและนำเสนอในวาระสำคัญของจังหวัดสุรินทร์ คือ เมื่อปี พ.ศ. 2498 เมื่อพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติได้ 5 ปี ทรงมีพระราชดำริที่จะเสด็จพระราชดำเนินออกเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ต่าง ๆ ของสยามประเทศ จากนั้นในระหว่างวันที่ 2 ถึง วันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2498 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรกและได้เสด็จพระราชดำเนินถึงเมืองสุรินทร์เมื่อวันที่19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2498 ทรงประทับแรมที่ศาลากลางจังหวัดสุรินทร์ 1 คืน โดย “ในเวลาค่ำ วันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2498 ทอดพระเนตรการแสดงพื้นเมือง 5 ชุด ได้แก่ การถวายพระพรโดยมีชายเป่าปี่จรวง หญิงเจรียง, ผู้ชายดีดน้ำเต้าพร้อมกับขับร้อง, เรือมนรแกว, เป่าปี่กระจับ และเรือมอันเร โดยผู้แสดงเรือมอันเรเป็นครูโรงเรียนสตรีและบุตรพ่อค้าข้าราชการในจังหวัดสุรินทร์ ฝึกซ้อมการแสดงโดยคณะครูสังกัดศึกษาธิการจังหวัดสุรินทร์ (อัษฎางค์ ชมดี, 2549, น.12 - 21) และการแสดงเรือมอันเรในงานแสดงช้าง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 มีการพัฒนาการแสดงเรือมอันเรให้มีความงามของกระบวนท่ารำและเครื่องแต่งกายมากยิ่งขึ้น และเรือมอันเรยังคงเป็นการแสดงพื้นบ้านในฉากการแสดงศิลปวัฒนธรรมในการแสดงช้างสุรินทร์จนถึงปัจจุบัน ประการสำคัญมีการถ่ายทอดการแสดงสู่สถานศึกษาต่าง ๆ ในจังหวัดสุรินทร์และพื้นที่อีสานตอนใต้ ทำให้การแสดงเรือมอันเรและเรือมตรุษมีการเผยแพร่อย่างกว้างขวางมากขึ้น

รูปแบบการแสดงของเรือมอันเรนาฏกรรมพื้นบ้านในประเพณีสงกรานต์เขมรถิ่นไทยทั้งรูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบที่พัฒนาการแสดงขึ้นใหม่บนพื้นฐานโครงสร้างของนาฏกรรมเดิมนั้น การแสดงทั้ง 2 รูปแบบมีวิธีการและขั้นตอนการแสดงที่ลักษณะเดียวกันคือ รูปแบบการแสดงที่เป็นการฟ้อนรำเกี้ยวพาราสีของหนุ่มสาว การรำเป็นคู่ชายและหญิง มีการฟ้อนรำแบบเชิงปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เมื่อเกิดความพอใจ หรือสนใจต้องการรู้จักกันจึงทำการคล้องสาว หรือหนุ่มออกไปรำที่กลางวง โดยมีสากตำข้าวที่กระทบตามจังหวะเพลงอยู่ตลอดเวลา เมื่อมีการพัฒนารูปแบบการแสดงในลักษณะของนาฏศิลป์พื้นบ้านเชิงอนุรักษ์ จึงมีการกำหนดท่ารำและลำดับของท่ารำและเพลงประกอบเพื่อความเป็นแบบแผนและกระชับเวลาในการฟ้อนรำ ซึ่งแต่เดิมนั้นไม่มีการกำหนดเวลาในการฟ้อนรำอาจใช้เวลาหลายชั่วโมง และไม่มีการกำหนดลำดับของการบรรเลงเพลง ซึ่งแต่เดิมขึ้นอยู่กับฝ่ายนักดนตรีที่จะบรรเลงเพลงทำนองใดทำนองเพลงนั้นนิยมบรรเลงในการฟ้อนรำเรือมอันเร ได้แก่ ทำนองเพลงจีงมูย (เท้าข้างเดียว) ทำนองเพลงจีงปรี (เท้าสองข้าง) ทำนองเพลงมลุปโดง (ร่มมะพร้าว) ทำนองเพลงกัจปกา (เด็ดดอกไม้) เป็นต้น ซึ่งชื่อทำนองเพลงและกระบวนท่ารำมีความสอดคล้องกัน กล่าวคือ มีการเรียกชื่อทำนองเพลงตามลักษณะของการฟ้อนรำที่กำลังก้าวเท้าเข้าไปในสากที่กำลังกระทบกัน ตามตารางต่อไปนี้เป็นการนำเสนอรูปแบบและลักษณะของท่ารำในการแสดงเรือมอันเรรูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบพัฒนาการแสดงเฉพาะท่ารำที่รำช่วงการกระทบสากเท่านั้น ดังนี้

ภาพที่ 6 เรือมอันเรที่ได้รับการพัฒนาให้เป็นรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้าน ในฉากการแสดงศิลปวัฒนธรรม งานแสดงช้างจังหวัดสุรินทร์ ปี พ.ศ. 2505
ที่มา : กมนต์โรจน์ นิวัฒน์บรรหาร เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2560

ตารางที่ 1 รูปแบบและลักษณะของท่ารำในการแสดงเรือมอันเรรูปแบบแบบดั้งเดิมและรูปแบบพัฒนาการแสดง

ชื่อท่ารำ	ภาพท่ารำรูปแบบแบบดั้งเดิม	ภาพท่ารำรูปแบบพัฒนาการแสดง	อธิบายลักษณะท่ารำ
ท่ารำกัจปะกา ทำนองเพลงกัจปะกา (เด็ดดอกไม้)		 	ท่ารำหนุ่มสาวเกี้ยวพาราสีเข้าสากโดยเดินเข้าหากันในระหว่างที่สากกางออกและก้าวเท้าออกทีละเท้า
ท่ารำจีงมูย ทำนองเพลงจีงมูย (เท้าเดียว)		 	ท่ารำที่ก้าวเท้าใดเท้าหนึ่งเข้าสากและอีกเท้าก้าวข้ามสาก และยกเท้าที่อยู่ในสากขึ้นตอนที่สากกระทบ
ท่ารำมะลุปโดง ทำนองเพลงมะลุปโดง (ร่มมะพร้าว)		 	ท่ารำเลียนแบบทางมะพร้าวที่ไหวไปตามลม ท่ารำสลับชายหญิง เมื่อฝ่ายเดินเข้าในสากอีกฝ่ายจะโอบอยู่ด้านนอกสาก

ชื่อท่ารำ	ภาพท่ารำรูปแบบแบบดั้งเดิม	ภาพท่ารำรูปแบบพัฒนาการแสดง	อธิบายลักษณะท่ารำ
ท่ารำจีงปรี ทำนองเพลงจีงปรี (สองเท้า)		 	ท่ารำที่เข้าสากสองเท้าแล้วก้าวเท้าออกทีละเท้า ในจังหวะเพลงเร็ว ทำสลับฝั่งชายหญิง
ทำรำโลดโผน ทำนองเพลงจีงปรีและเบ็ดเตล็ด			ท่ารำสำหรับฝ่ายชายที่ต้องการอวดความสามารถ ก้าวเท้า หรือเอาร่างกายส่วนต่าง ๆ ไปอยู่ในสากที่กำลังกระทบด้วยจังหวะเร็ว

ภาพที่ 7 รูปแบบการแสดงเรือมอันเรแบบดั้งเดิม
ที่ล้อมวงฟ้อนรำมีสากตำข้าวและนักดนตรีอยู่ตรงกลางวง
ที่มา : ผู้วิจัย เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2564

ภาพที่ 8 รูปแบบการแสดงเรือมอันเรแบบพัฒนาการแสดง
ที่ล้อมวงฟ้อนรำเป็นคู่ชายหญิง มีสากตำข้าวตรงกลางวง
ที่มา : ผู้วิจัย เมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2562

ภาพที่ 9 รูปแบบการแต่งกายของบุรุษและสตรีในเรือมอันเรด้วยผ้าไหม และเครื่องประดับตามวัฒนธรรมเขมรถิ่นไทย
ที่มา : ผู้วิจัย เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2563

เรือมอันเรเป็นนาฏกรรมสำคัญที่ปรากฏในประเพณีสงกรานต์ของกลุ่มวัฒนธรรมเขมรถิ่นไทย โดยนาฏกรรมประเภทนี้มีบทบาทสำคัญต่อชุมชนในฐานะมหรสพบันเทิงและเป็นสื่อกลางในการร่วมทำบุญความสามัคคีของชุมชน การผ่อนคลายความตรึงเครียดจากการเกษตรกรรม การฟ้อนรำอย่างมีอิสระและเป็นพื้นที่ในการแสดงออกของหนุ่มสาวและชาวบ้านในช่วงประเพณี เทศกาลสงกรานต์ที่ถือเป็นช่วงเวลาแห่งความสุข ได้ร่วมทำบุญ พบปะญาติพี่น้องและสมาชิกในชุมชน เปิดโอกาสได้หยอกเย้าพูดจา เกี้ยวพาราสี ที่ไม่ผิดบรรทัดฐานทางศีลธรรมของชุมชน หนุ่ม ๆ มีโอกาสได้แสดงความสามารถอวดสาว ๆ อาจเป็นจุดเริ่มต้นของชีวิตคู่ การพบปะทางสังคมด้วยนาฏกรรมทั้งและเรือมอันเรที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำกุศลต่อสาธารณประโยชน์โดยเฉพาะการหาปัจจัยเข้าวัดเพื่อพัฒนาศาสนาสถานหรือกิจกรรมภายในวัด การเล่นเพื่อความบันเทิงในช่วงเทศกาล การปฏิบัติตนตามแนวทางที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน บทเพลงพื้นบ้านถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ความอัจฉริยะของศิลปินพื้นบ้าน สร้างความสุขให้แก่คนในชุมชนมาอย่างยาวนาน ถือเป็นมรดกที่สืบทอดจากรุ่นสู่นรุ่น และได้ถูกนำไปพัฒนาให้เกิดเป็นรูปแบบต่าง ๆ ในเชิงอนุรักษ์นาฏกรรมเพื่อใช้แสดงที่นอกเหนือจากช่วงเวลาเทศกาลสงกรานต์ เป็นตัวแทนของนาฏกรรมพื้นบ้านเขมรถิ่นไทยในการแสดงวาระต่าง ๆ อีกด้วย

สรุปและอภิปรายผล

บทความวิจัยเรื่องเรือมอันเร นาฏกรรมพื้นบ้านเขมรถิ่นไทยในประเพณีสงกรานต์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบนาฏกรรมพื้นบ้านเขมรถิ่นไทยในประเพณีสงกรานต์ชุด เรือมอันเร ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกิจกรรมการลงภาคสนามเพื่อเก็บรวมรวมข้อมูลเชิงลึก ผลการศึกษาพบว่า การแสดงพื้นบ้านของสังคมวัฒนธรรมเขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ ที่ปรากฏในประเพณีสงกรานต์เขมรถิ่นไทยมีอยู่หลากหลายประเภท การแสดงพื้นบ้านที่มีความโดดเด่นและนิยมเล่นเฉพาะในประเพณีสงกรานต์เท่านั้น คือ เรือมอันเร และการแสดงพื้นบ้านนี้ได้มีการพัฒนามาจากการละเล่นดั้งเดิมของชาวบ้านที่เล่นเพื่อความสนุกสนาน รื่นเริง บันเทิงใจ มีรูปแบบอย่างอิสระในการแสดงท่าทางการฟ้อนรำ การร้อง การเล่นดนตรี ไม่มีการกำหนดรูปแบบอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นการแสดงพื้นบ้านอย่างดั้งเดิมในประเพณีสงกรานต์ และมีการพัฒนารูปแบบจากบุคคลและสถานศึกษาตามปัจจัยต่าง ๆ ที่มีจุดประสงค์เพื่อนำเสนอถึงมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ่านการแสดงพื้นบ้านที่ประดิษฐ์รูปแบบการแสดงขึ้นใหม่เพื่อใช้ในโอกาสต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากประเพณีสงกรานต์ แต่ยังคงสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านท่าทางการแสดง สาระในเนื้อร้อง เพลง ดนตรี และเครื่องแต่งกาย เมื่อพิจารณารูปแบบการแสดงของเรือมอันเร ซึ่งเห็นถึงภูมิปัญญาที่สามารถนำเอาวิถีชีวิต การดำรงชีพ การทำมาหากิน ในพื้นถิ่นของตนมาพัฒนา ปรับปรุงให้เป็นรูปแบบการแสดงให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย และนอกจากที่จะเป็นการแสดงที่ปรับปรุงขึ้นไว้สำหรับการแสดงในท้องถิ่น สะท้อนวัฒนธรรม ความเชื่อ และประเพณี ที่ปรากฏผ่านสาระของการแสดงพื้นบ้านในช่วงประเพณีสงกรานต์เขมรถิ่นไทย การศึกษามีความสอดคล้องกับเครือจิต ศรีบุญนาค (2554) ได้ศึกษาถึงการแสดงพื้นบ้านมีบทบาทสำคัญในสังคม คือ การแสดงในประเพณี พิธีกรรม เพราะเป็นแหล่ง

รวมระบบคุณค่าทางสังคมวัฒนธรรม ที่สามารถเก็บรักษาปรัชญาความคิด ความทรงจำเกี่ยวกับบรรพบุรุษและวัฒนธรรมของกลุ่มชนในสังคมนั้น ๆ ให้คงอยู่ เป็นสิ่งที่กระตุ้นจิตสำนึกและให้ความหมายแก่แบบแผนทางวัฒนธรรมในรูปแบบของสัญลักษณ์ เพราะการแสดงพื้นบ้านที่เกิดขึ้นจะอาศัยบริบททางวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ แสดงออกมา ซึ่งการแสดงพื้นบ้านในประเพณีสงกรานต์ของสังคมเขมรถิ่นไทยนั้น มีการฟ้อน เต้น ร้อง และบรรเลงดนตรีประกอบ แสดงถึงความเคารพต่อผีบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงทางความเชื่อและพิธีกรรมให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมทางสังคม โดยตัดทอนบางอย่างให้เข้ากับยุคสมัยบ้าง แต่ก็ยังคงอัตลักษณ์การฟ้อนรำ การขับร้อง การบรรเลงดนตรี อันเป็นความสุนทรียภาพในชีวิตที่ปรากฏในช่วงประเพณีสงกรานต์

การศึกษาด้านรูปแบบการแสดงพื้นบ้านในประเพณีสงกรานต์เขมรถิ่นไทยมีความสอดคล้องกับภัคกวินทร์ จันทร์ทอง (2547) ได้อธิบายถึงเรือมอันเร มีการแสดงออกในท่าทางอิสระมีรูปแบบเฉพาะบุคคล เป็นโครงสร้างดั้งเดิมของการเล่นโล้ดอันเร เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ร่วมสนุกสนานกันอย่างเต็มที่ โดยไม่สามารถแบ่งแยกขัดเจนระหว่างผู้เล่นกับคนดูได้ ชาวบ้านถือว่าปีหนึ่งได้เล่นโล้ดอันเรครั้งเดียว การแสดงออกทางกิริยาอาการไม่ว่าจะเป็นมือ เท้า และลีลาการโย้ลำตัว จึงไม่คำนึงถึงความประณีตสวยงามหรือความสมดุลในการทรงตัวตามแนวโน้มถ่วงของโลก การแสดงออกทางสุรีระทุกส่วนนับเป็นการแสดงออกถึงการผ่อนคลายความตึงเครียดทั้งทางร่างกายและทางจิตใจที่ต้องอดทนต่อการประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรมตลอดทั้งปี ซึ่งบางปีประสบปัญหาภัยแล้ง น้ำท่วม ผลผลิตการเกษตรเกิดความเสียหาย หรือการที่ต้องปฏิบัติตนตามกรอบจารีตประเพณีที่กลุ่มสังคมได้กำหนดอย่างเคร่งครัด สอดคล้องกับพนิดา บุญทองขาว (2543) เรือมอันเรมีการแสดง 2 รูปแบบ คือ เรือมอันเรแบบดั้งเดิม และรูปแบบการแสดงในปัจจุบัน เรือมอันเรแบบดั้งเดิมเป็นการแสดงของชาวบ้านในเทศกาลสงกรานต์ เพื่อสร้างความสนุกสนานเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวพบปะกัน และเรือมอันเรในรูปแบบปัจจุบันเป็นการพัฒนาท่าทางแบบนาฏศิลป์ที่มีการกำหนดท่ารำอย่างแบบแผน

นาฏกรรมพื้นบ้านในประเพณีสงกรานต์เขมรถิ่นไทย ชุด เรือมอันเรทั้งในรูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมาในลักษณะของนาฏศิลป์พื้นบ้านเชิงอนุรักษ์ ที่นำเอาโครงสร้างของรูปแบบการแสดง ท่าทางการฟ้อนรำ บทเพลง และการขับร้องจากโครงสร้างแบบการเล่น หรือรำเรือมอันเรดั้งเดิมของชุมชนชาวเขมรถิ่นไทยมาพัฒนา ปรับปรุง ให้เกิดเป็นแบบแผน ระเบียบ และการกำหนดจำนวนท่ารำ รอบเพลงของการบรรเลงในแต่ละจังหวะเพลง เพื่อให้มีความกระชับเวลาและสอดคล้องกับโอกาสในการแสดงแต่ละครั้งอีกด้วย สิ่งสำคัญที่เรือมอันเรจากการแสดงพื้นบ้านและพัฒนารูปแบบขึ้นมาจนกลายเป็นการแสดงที่เป็นเสมือนตัวแทนนาฏกรรมพื้นบ้านของกลุ่มวัฒนธรรมเขมรถิ่นไทย และเป็นเครื่องบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์วัฒนธรรม อีกทั้งการแสดงเรือมอันเรในรูปแบบพัฒนาให้อยู่ในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้าน ได้เข้าไปสู่กระบวนการจัดการเรียนการสอนทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ที่มีการเรียนการสอนและสนใจศึกษานาฏกรรมพื้นบ้านเขมรถิ่นไทยและนาฏกรรมพื้นบ้านอีสานใต้ เมื่อเข้าไปสู่ระบบการศึกษาย่อมเป็นสิ่งที่ดีต่อการสืบทอดการแสดงพื้นบ้านด้วยระบบการศึกษา และยังมีความน่าเป็นห่วงเรือมอันเรในรูปแบบดั้งเดิมที่ได้รับความนิยมในการเล่นช่วงประเพณีสงกรานต์น้อยลงและเริ่มเลือนรางไปจากชุมชน ความสุนทรีของนาฏกรรมพื้นบ้านประเภทนี้ก็กำลังจะหายไปด้วยเช่นกัน อนึ่งผู้วิจัยระลึกและกราบในพระคุณของนางแก่นจันทร์ นามวัฒน์ นางผ่องศรี ทองหล่อ นายกมนต์โรจน์ นิวัฒนบรรหาร นายธงชัย สามสี นางสำรวม ดีสม ครูผู้ถ่ายทอดความรู้ในนาฏกรรมเรือมอันเรและเป็นต้นทางในการเริ่มศึกษานาฏกรรมแบบดั้งเดิมและความสัมพันธ์ในมิติต่าง ๆ ของสังคม

นาฏกรรมจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการบันทึกองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ความสุนทรีของชีวิตของคนในสังคม สะท้อนความรู้สึกนึกคิด ความอัจฉริยภาพของศิลปินพื้นบ้านที่ถ่ายทอดออกมาผ่านบทร้อง ท่วงทำนองเพลง และการฟ้อนรำ ที่สั่งสมและถ่ายทอดกันมาหลายชั่วอายุคน การที่นาฏกรรมจะได้รับการส่งต่ออย่างไม่ขาดช่วง ถึงแม้มีปัจจัยทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา นาฏกรรมและผู้คนมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมของช่วงเวลานั้น เป็นเสมือนพัฒนาการทางวัฒนธรรม การดำรงอยู่ของนาฏกรรมในสังคมอย่างลึกซึ้งที่ซึมซับผ่านผู้คนในสังคมของคนแต่ละช่วงทั้งผู้อาวุโส หนุ่มสาว และเด็ก เพื่อให้นาฏกรรมที่ได้รับการส่งต่ออย่างสมบูรณ์ และเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมให้คนรุ่นใหม่ของสังคมได้คัดสรรและพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพ

การณ์ทางสังคมในช่วงของเวลานั้นในฐานะมรดกร่วมของคนในสังคมได้อย่างภาคภูมิและเกิดประโยชน์ต่อสังคม อย่างไรก็ตามนาฏกรรมพื้นบ้าน ประเพณี เทศกาล เป็นค่านิยมและการปฏิบัติที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน มีหลากหลายรูปแบบที่สามารถแสดงออกได้ถึงระบบความเชื่อ และความบันเทิงสร้างความสุนทรีให้กับชีวิตของคนในสังคม การพัฒนาหรือการใช้นาฏกรรม ประเพณี เทศกาลที่มีประจำอยู่แล้วในแต่ละเดือนของรอบปี การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมดังกล่าวเพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ เป็นเสมือนซอฟต์พาวเวอร์ (Soft Power) โดยเฉพาะในช่วงการฟื้นตัวหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid - 19) ที่มีกระแสการกระตุ้นเศรษฐกิจด้วยทุนทางวัฒนธรรม การสร้างมูลค่าเพิ่มจากฐานวัฒนธรรม มีการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) การเชื่อมโยงใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรม เป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์เศรษฐกิจของสังคม เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและขับเคลื่อนเศรษฐกิจให้กับสังคมด้วยวัฒนธรรมของพื้นที่นั้น ๆ สร้างสรรค์ ส่งเสริม ขับเคลื่อนด้วยการตลาด การสื่อสาร ในแนวคิดการต่อยอดมรดกทางวัฒนธรรม การศึกษาและเข้าใจถึงนาฏกรรมพื้นบ้าน ประเพณีเทศกาลประจำถิ่น เพื่อเรียนรู้ ประยุกต์ ต่อยอดในการใช้นาฏกรรมเป็นเครื่องมือสำคัญในการต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมและเป็นเครื่องมือสื่อสารให้รับรู้ถึงมรดกวัฒนธรรมอย่างสุนทรีเป็นพลังทางวัฒนธรรมสำคัญของประเทศ

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลให้ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแสดงพื้นบ้าน หรือการคุกคามที่ส่งผลให้เป็นปัจจัยเสี่ยงต่อการสูญหาย ควรมีการศึกษาวิธีหรือแนวทางในการอนุรักษ์ ส่งเสริม พัฒนา ต่อยอด เพื่อให้การแสดงพื้นบ้านยังดำรงอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม รวมทั้งพัฒนาวิธีการใช้ประโยชน์จากนาฏกรรม ศิลปวัฒนธรรม มรดกภูมิปัญญาของชุมชนให้กลายเป็นซอฟต์พาวเวอร์ (Soft Power)

เอกสารอ้างอิง

เครือจิต ศรีบุญนาค. (2554). ตำรานาฏกรรมพื้นบ้านอีสาน. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์: โครงการจัดทำตำราและงานวิจัยเฉลิมพระเกียรติ 84 พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

ธนโชติ เกียรติณภัทร. (2564). ประเพณีสงกรานต์. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.

พนิดา บุญทองขาว. (2543). เรือมอันเร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏยศิลป์ไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภัคกวินทร์ จันทร์ทอง. (2547). พัฒนาการเรือมอันเร. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานาฏยศิลป์ไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2558). การประชุมวิชาการนานาชาติ : การแสดงพื้นบ้านในอาเซียนศิลปะการแสดงพื้นบ้าน (Folk Performing Arts). กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

สงบ บุญคล้อย. (2551). สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

สุภนิดา พรเอี่ยมมงคล. (2551). ดนตรีประกอบการละเล่นเรือมอันเรในจังหวัดสุรินทร์. วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. 4 (2). 15 - 25.

อัษฎางค์ ชมดี. (2549). ในหลวง - ราชินี เสด็จฯ เมืองสุรินทร์ งานฉลองครองสิริราชสมบัติ 60 ปี และงานสมโภชศาลเจ้าหลักเมืองและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง พ.ศ. 2549. สุรินทร์: รุ่งธนเกียรติออฟเซ็ต.